

Riyaziyyat dərində planlaşdırma

Mətanət SULTANOVA,
Avropa Azərbaycan Məktəbinin
riyaziyyat müəllimi

Təhsilin təşkilinin səmərəliliyi hazırda həm müəllimlərimizi, həm də təhsil ictimaiyyətini düşündürən vacib məsələlərdəndir. Yekun fikir isə belədir ki, səmərəli dərslər özündə iki tərkib hissəni birləşdirir:

- dərslər ciddi hazırlaşmaq;
- dərslər ustalıqla keçmək.

Pis planlaşdırılmış, kifayət qədər düşünülməmiş, şagirdlərin imkanlarına uyğun gəlməyən dərslər keyfiyyətli ola bilməz. Dərslər hazırlaşmaq, təlim prosesini elə təşkil etmək deməkdir ki, konkret şəraitdə ən yüksək nəticə təmin olunsun.

Şagirdlərin müəyyən bacarıqlarını formalaşdıran dərslər yaxşı planlaşdırılmış və aydın məqsədi olan fəal dərslərdir. Belə dərslərin sonunda şagirdlərin öyrəndikləri mövzular haqqında düşünmə, öyrəndiklərini real vəziyyətlərə uyğunlaşdırmağı və əvvəl öyrəndiklərindən faydalanmağı bacarması nəzərdə tutulur.

Müəllimin dərslər hazırlıq şərti olaraq 2 hissəyə ayırmaq olar - fəal üzrə ümumi hazırlıq və hər bir konkret dərslər hazırlıq.

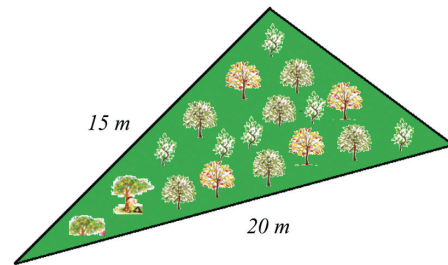
Bu yazıda biz öz təcrübəmizdən çıxış edərək ikinci məsələdən - bir dərslərin planlaşdırılmasının xüsusiyyətlərindən bəhs edəcəyik.

Beləliklə, hər bir dərslər plandan başlayır. Uğurlu dərslər planlaşdırmaq isə həttə təcrübəli müəllimlərdən də böyük zəhmət və diqqət tələb edir. Dərslər planı müəllimin dərslər hazırlıq işinin son nəticəsidir. Keyfiyyətli plan tərtib etmək üçün müəllim şagirdlərdə tədris olunan mövzuya maraqlı yaratmaq, onları dərslərin gedişinə cəlb etmək məqsədilə maraqlı motivasiya düşünməli, şagirdlərin fərziyyələri irəli sürməsinə stimullaşdırmaq üçün onlara yönəldici suallar hazırlamalı, həmin fərziyyələrin yoxlanılması, tədqiqat aparılması üçün tapşırıqlar, iş vərəqləri tərtib etməli, şagirdlərin yaradıcılığı üçün şərait yaratmalı, qiymətləndirmə meyarlarını müəyyən etməlidir. Ümumiyyətlə, müəllim çalışmalıdır ki, yeni materialı şagirdlərə hazır şəkildə verməsin, təlim prosesini elə planlaşdırın ki, qazanılan bilik şagirdlərin şəxsi araşdırmalarının nəticəsi kimi "kəşf" edilsin.

VII sinifdə riyaziyyatdan "Üçbucaq bərabərsizliyi" mövzusunun tədrisi üçün dərslər planını hazırlayarkən sadələşdirmə şərtlərinə əməl etməyə çalışmışam.

Şagirdləri fəallaşdırmaq, onların diqqətini mövzuya cəlb etmək üçün lövhədə belə bir sual nümayiş etdirirəm:

Həsən əminin bağı üçbucaq şəklindədir. Bağı 15 və 20 metr uzunluğunda olan iki tərəfinə daş hasar çəkilmişdir. Həsən əmi üçüncü tərəfi dəmir torla hasara almaq istəyir. Bunun üçün onun ən çox neçə metr dəmir tora ehtiyacı var?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir. Müxtəlif fərziyyələri irəli sürülür. Onların bəziləri yanlış fikirlər söyləsələr də, artıq bu sual ətrafında düşünməyə başlayırlar. Sonra şagirdlərə digər suallarla müraciət edirəm:

- Üçbucağın tərəfləri arasında hansı münasibətlər var?
- İstənilən üç ədəd hansısa üçbucağın tərəfləri ola bilərmi?

Bu suallara cavab tapmaq üçün şagirdlərə bir neçə tapşırıq verirəm. 1-ci tapşırıq yerinə yetirmək üçün qruplarla iş üstünlük verirəm. Qruplarla iş problemləri bir yerdə həll etməyi öyrətməklə bərabər, həm də şagirdlərdə kollektivlik hisslərini inkişaf etdirir.

Tapşırıq 1:

1. Sizə verilən məftildən 3 dm, 4 dm, 5 dm, 8 dm, 9 dm, 10 dm, 12 dm, 15 dm və 16 dm uzunluqda parçalar kəsin.
2. Uzunluğu 5 dm və 9 dm olan məftil parçalarını seçin.
3. Digər məftil parçalarını növbə ilə onların yanına qoyaraq üçbucaq düzəltməyə çalışın.
4. Təcrübənin nəticəsini cədvəldə qeyd edin.

No	I TƏRƏF	II TƏRƏF	III TƏRƏF	ÜÇBUCAQ ƏMƏLƏ GƏTİRİR	ÜÇBUCAQ ƏMƏLƏ GƏTİRMİR
1.	5 dm	9 dm	3 dm		
2.	5 dm	9 dm	4 dm		
3.	5 dm	9 dm	8 dm		
4.	5 dm	9 dm	10 dm		
5.	5 dm	9 dm	12 dm		
6.	5 dm	9 dm	15 dm		
7.	5 dm	9 dm	16 dm		

Vaxt bitdikdən sonra sinfə müraciət olunur:

- Hansı tərəflərdən üçbucaq yarada bilmədiniz? Bunun səbəbi, sizcə, nə ola bilər?

Şagirdlərin fikirləri dinlənir və növbəti tapşırıqın icrasına başlanılır.

2-ci tapşırıq yerinə yetirərkən şagirdlərə cüt şəklində işləməyi təklif edirəm. Bu iş forması onların: - tapşırıqın və ya problemin həllində bir-birinə kömək etmələrinə;

- tapşırıqın icrası zamanı fikir mübadiləsi aparmalarına şərait yaradır.

Tapşırıq 2:

1. Üçbucaq əmələ gətirən məftillərdən hər birinin uzunluğunu digər ikisinin uzunluqlarının cəmi ilə müqayisə edin və nəticəni qeyd edin.

ÜÇBUCAQ ƏMƏLƏ GƏTİRƏN TƏRƏFLƏR	I TƏRƏFLƏ DİGƏR İKİSİNİN CƏMİNİN MÜQAYİSƏSİ	II TƏRƏFLƏ DİGƏR İKİSİNİN CƏMİNİN MÜQAYİSƏSİ	III TƏRƏFLƏ DİGƏR İKİSİNİN CƏMİNİN MÜQAYİSƏSİ

2. Üçbucaq əmələ gətirən məftillərdən hər birinin uzunluğunu digər ikisinin uzunluqlarının fərqi ilə müqayisə edin və nəticəni qeyd edin.

ÜÇBUCAQ ƏMƏLƏ GƏTİRƏN TƏRƏFLƏR	I TƏRƏFLƏ DİGƏR İKİSİNİN FƏRQİNİN MÜQAYİSƏSİ	II TƏRƏFLƏ DİGƏR İKİSİNİN FƏRQİNİN MÜQAYİSƏSİ	III TƏRƏFLƏ DİGƏR İKİSİNİN FƏRQİNİN MÜQAYİSƏSİ

3. Bu müqayisələrdən hansı nəticə çıxarmaq olar? Nəticəni qeyd edin.

Fikirləri dinləyir və üçbucağın tərəfləri arasındakı münasibətləri müəyyən etməyə çalışan şagirdlərin nəticələrini ümumiləşdirirəm.

Şagirdlərin bacarıqlarını möhkəmləndirmək üçün aşağıdakı tapşırıqlar üzərində müstəqil işləməyi onlara təklif edirəm:

Tapşırıq 3:

1. Aşağıda verilən uzunluqlardan hansılar hər hansı üçbucağın tərəfləri ola bilər?

I. 2 sm; 5 sm; 7 sm

II. 1 sm; 3 sm; 5 sm

III. 4 sm; 4 sm; 6 sm

IV. 6 sm; 9 sm; 12 sm

V. 1 sm; 4 sm; 6 sm

VI. 7 sm; 10 sm; 15 sm

A) I; II və IV B) II; III və V

C) I; V və VI D) III; IV və VI

2. İki tərəfinin uzunluğu 11 sm və 14 sm olan üçbucağın üçüncü tərəfi aşağıdakılardan hansı ola bilər?

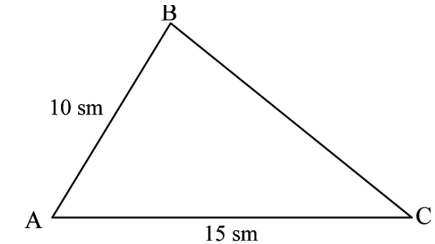
A) 7 sm B) 25 sm C) 13 sm D) 24 sm

3. Cümlədəki boş yerləri doldurun:

Üçbucağın hər hansı tərəfinin uzunluğu digər iki

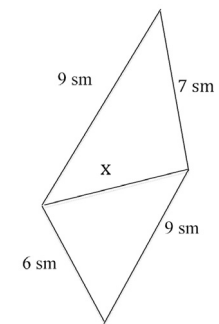
tərəfin uzunluqlarının cəmindən _____, fərqi isə _____ ola bilməz.

4. ABC üçbucağının BC tərəfinin ala biləcəyi ən böyük tam ədəd neçədir?

Cavab: _____

5. Şəklə əsasən x-in ala biləcəyi tam ədədlərin cəmi neçədir?

Cavab: _____

Müstəqil iş üçün qiymətləndirmə meyarları ilə şagirdləri tanış edirəm:

- Verilmiş ədədlərin üçbucağın tərəfləri ola biləcəyini müəyyən edir.
- İki tərəfi verilmiş üçbucağın üçüncü tərəfinin hansı aralığa daxil olduğunu təyin edir.
- Üçbucaq bərabərsizliyini bilir və sərbəst tətbiq edir.

Göründüyü kimi, dərslərin düşünülmüş planının olması onun effektiv keçməsi üçün çox vacibdir. Lakin tək belə planın olması hələ uğurlu dərslər demək deyil. Pedaqoji ustalıq malik olan müəllimlər dərslər planlaşdırmaqla yanaşı, həm də planı uğurla həyata keçirir və təlim nəticələrinə nail olurlar.

Yazımı Türkiyə "Yenilikçi Ögənme Mərkəzi"nin qurucusu Kayhan Karlımın sözləri ilə bitirmək istəyirəm: "Məktəbdən qazanılan tək şey öyrənmə bacarığıdır. Öyrənmə bacarığı isə məktəbdə öyrədilənlərə cavab vermək yox, məktəbdə öyrədilməyənlərə cavab tapmaqdır".